

Lektori jelentés L. Imre Mária: A szakrális környezet építészeti és tárgyi emlékei című tanulmányáról

L. Imre Mária tanulmánya a témát nagy anyagismeret alapján, gondosan válogatott példák segítségével mutatja be, és mindezt meggyőzően illusztrálják Lantos Miklós kifejező képei. A tanulmány közlését melegen ajánlom, a következő megjegyzések figyelembevételével.

Megjegyzéseim többségükben azt célozzák, hogy a téma iránt érdeklődő laikus, de a témakörben, illetve a kérdés szakirodalmában tájékozatlan olvasó is megfelelő eligazítást kapjon. Ennek érdekében elsősorban azt javasolom, hogy az idegen kifejezéseket értelmezés kísérje. Így például a 7. lapon valamiféle rövid - pl. vesszővel elválasztott egy szavas vagy zárójelbe tett - magyarázatot kellene fűzni a *retabulum* és a *triumfáló* kifejezéshez, mely esetleg a református olvasóknak ismeretlen, ugyanígy a 23. lapon a *polionhoz*. A 10. lapon is fordítást kellene adni a *Schwäbische Türkei* mellé. Az 53. lapon a *sakramentomi* szó katolikus olvasóknak lehet ismeretlen, mivel ez a református egyházi nyelv kifejezése a Krisztussal való lelki egyesülést jelképező szertartásos cselekményekre.

9. lap: Annak a magyarázatnak kapcsán, amit itt a szerző Ádám és Évának a kaposvári fazekaszászlón való megjelenítéséhez fűz, felvetődik, hogy ez az értelmezés a fazekasoktól származik-e? Nagybákay Péter: Magyarországi fazekas céhpecsétek. Ethn. 1978. 251. alatt ezt írja: "A fazekas céhpecséteken megjelenített bibliai kép az első emberpár teremtését idézi fel, annak az igen meglepő és érdekes hasonlatnak az alapján, hogy amint az Isten a földből teremtette az első embert és lelket lehelt belé, éppen így a fazekas is sárból gyúrja és teremti meg a maga alkotását, a cserépedényt." Itt ehhez Nagybákay egy német népies versre hivatkozik. Az előbbiekhöz hasonlóan ír összefoglaló munkájában is Nagybákay (A magyarországi céhes kézművesipar jelvényei. Bp., 1995. 113).

12. lap: Az andocsi oltár leírásának megfogalmazásából úgy tűnhet az olvasónak, mintha csupán Szűz Mária alakja készült volna 1500-1520 körül, holott Katalin és Dorottya szobra is vele egy időből való, de ez egyértelműen nincs megmondva. Továbbá megjegyzem, hogy az itt idézettek mellett talán nem lenne felesleges hivatkozni Radocsay Dénes nagy összefoglalására is (A középkori Magyarország faszobrai. Bp., 1967), aki Jordánszkyval kezdődően, megadja az egész addigi irodalmat. Radocsay a három szobrot 1500 körülre datálja, a két mellékalakot pedig, Aggházyval egyezően, Szt. Katalinnak és Szt. Dorottyának mondja.

31. lap: DR. SOÓS neve elől ajánlanám elhagyni a DR. jelzést, nem csupán mert az irodalomjegyzékben megjelölt szerzők többsége is megszerezte ezt a címet, de mert nem is szerepel több Soós neve a jegyzékben, így összetévesztés nem fordulhat elő.

35-36. lap: Jó lenne magadni, hogy mikorikiak a Légrád-hegyi tiroli szobrok. A tiroli háziipar 18. századi monográfiája, Joseph Rohrer tudósítása szerint

(Über die Tiroler. Faksimiledruck der 1796 erschienenen Ausgabe. Bozen 1985. 51) a gródeniek a 18. sz. eleje óta foglalkoznak eladásra faragott szentszobrok és más faragványok készítésével. Az időhatár tehát túl tág.

41. lap: Az olvasót nyilván érdekelné, hogy miért adtak meg a kéthelyi Szentháromság oszlopon a készítettők két évszámot?

43. lap: A nagyberki szobor feliratát fel kéne oldani, közölve a fordítását.

44-45. lap: Lehet, hogy a Róma-hegyi "gugyuló Krisztus" valóban 1721-ben készült - ez a fotóról nem ítéhető meg -, a képoszlop azonban, annak kialakítása, nemkülönben a betűk és a számjegyek jellege alapján következtetve, később, meglehet, hogy már a 20. században készülhetett, amire rámásolhatták az egykori feliratot.

45. lap: Az igali szobor kapcsán említi a szerző, hogy a Batthyányiak Burgenlandból származtak, holott ez csak a család egyik, az 1711-ben alapított pinkafői ágáról mondható, így ajánlatos lenne a szöveg pontosítása.

46. lap: Jó lenne pontosítani, hogy mikortól általánosult Nepomuki Szt. János tisztelete a megyében? Közvetlenül a szenttéavatás, 1729 után vagy a század második felében?

52. lap: A szennai ref. templom új mennyezetéről szólva, a "fával keretezett" helyett pontosabb lenne azt írni: "lécekkal szakaszokra (kazetákra) bontott". Talán érdemes lenne a leírtak mellett hivatkozni a régi festett padokból 1948-ban összeállított 12 táblás, hosszú padelőre is.

53. lap: A pelikánról írottakat nem érzem eléggé pontosnak, talán jobb lenne ilyenféleképp írni: "a Krisztus önfeláldozását jelképező pelikán". Az őrdaru említéséhez is odatehető lenne, hogy az éberség erényének szimbóluma. A bolygók az Isten teremtette világmindenség jelképei, Isten dicsőségét hirdetik, mint erre Tombor Ilona a festett famennyezetekről írt könyvében rámutat (28). Az óra a múltó idő, a földi mulandóság jelképe.

56. lap: A Malonyay Dezső által a 749. képen közölt rinyaújlaki és a 752. képen látható szennai fejfák nem a saját felmérései. A kötet szövegét ugyan ő írta, de mint már a címlapon jelzi, mások közreműködése alapján. A kolofonban meg is adja, hogy a somogyi gyűjtés Mihalik Gyula munkája, míg a rajzok Juhász Árpádtól valók. A Malonyay-kötet szövegrésze a rinyaújlaki fejfák közül külön kitér az antropomorfi jellegűekre, miszerint az ilyen "emberalakú, babaformát mutat" (358), megemlítve azt is, hogy korábban Visontán, Csokonyán is voltak hasonlóak. Tehát nem Csalog József nevezte az ilyen sírjeleket elsőként emberelakúaknak. A *babaforma* kitételből ítélve, úgy tűnik, hogy ez a megjelölés esetleg helyi adatközlőtől származhat.

57. lap: Az otthonok vallásos világát régi fényképek is idézik. Gönyey Sándor somogyi felvételei között is akad, amelyen a helyiség falán szentkép látható. Remélhetőleg van más idevágó fotó is.

Ugyanitt jó lenne megadni a csurgónagymartoni *imakő* hozzávetőleges datálását. Ha az ajándékozók megjelölték volna, jó lenne utalni arra is, hogy a nevezett emlék a ház mely részén került elő.

60. lap: Míg Sandl valóban Felső-Ausztriában található, a vele szomszédos, német nevén Buchers, eredeti, cseh nevén Pohoří Csehországban. Utánanéztem cseh helytörténeti lexikonban, ennek tanúsága szerint a falu sohasem volt közigazgatásilag Ausztria része. Bár Szacsvay Évánál ez így szerepel (1996. 12), de ő ezt alighanem valamely német vagy osztrák szerzőtől vette, aki mindezt arra alapozhatta, hogy Csehországot 1620, a Fehérhegyi csata után a Habsburg Birodalom örökös tartományává nyilvánították, ami csak 1918-ban veszítette el érvényét.

A képaláírásokra rátérve, a 6. tételnél ajánlanám újból megnézni a képet, nevezetesen a datálás biztonságának az érdekében. Sajnos, a xerox-másolaton nem látszanak elég jól a szereplők, de nekem úgy tűnik, mintha a térdelő férfi öltözete 18. századi jellegű lenne.

10. kép: Nem téves-e a viaszportré népi meghatározása? Nem Sziénai Szt. Bernardint ábrázolja-e, mellén a sugárkoszorúba foglalt IHS Jézus-névjellel? Ha így van, jó lenne utalni rá.

22, 24, 25. kép: A bevett gyakorlat szerint, a képeknél is meg kellene adni a bemutatott objektum készítésének dátumát, nem csupán a szövegben, gondolva azokra, akik valamely okból csak a képeket nézik át.

A 27, 44, 53, 54, 55, 59, 66, 78. képeket is datálni kellene, legalább hozzávetőlegesen.

31. kép: Úgy vélem, hogy amennyiben a községben nem *Gnadenstuhl* az ábrázolás neve, úgy itt nem kellene azt is megadni, hiszen a szövegben ez már megtörtént.

34. kép: A népi "gugyuló Jézus" megjelölés itt is magyarázatot kívánna (= Szomorkodó Krisztus), nem csupán a szövegben.

35. kép: Mivel Szt. Rókus szobra igen nagy méretű a barlangban fekvő Szt. Rozáliához képest, úgy vélem, jó lenne itt is utalni arra, amit a szöveg ugyan említ, hogy ez utóbbi ábrázolása az előbbi szobor talapzatában került kialakításra.

45. kép: Talán érdemes lenne utalni rá, hogy a korpusz bádogra festett. A készítés idejét is jó lenne meghatározni.

47. kép: Jó lenne megadni a készítő nevét.

50. kép: Úgy vélem jobb lenne itt nem a már nagyon lejáratott *életfa* kifejezést használni, hacsak nem "a bibliai életnek fája" vagy hasonló, bővített formában, illetve a "paradicsomi almafa a kígyóval"-féle körülírást adni meg helyette.

58. kép: Bár a képről leolvasható, az aláírásban is meg lehetne adni a fejfa évszámát: 1945.

Ami az irodalomjegyzéket illeti, ennek egységesítése a szerkesztőség feladata, mégis megjegyzem, hogy ennél a tanulmánynál vannak könyvcímek, ahol meg van nevezve a kiadó, míg másutt ez hiányzik. Egyes periodikáknál, így az *Ethnographiánál* (Bárth) ki van téve a megjelenés helye, másoknál, mint a *Néprajzi Értesítő* (Csalog) viszont nem. Az előbb idézett esetről az évfolyamon belüli füzetszám is jelzett, holott mivel az *Ethnographia* évfolyamai folyamatosan számozottak, erre nincsen szükség.

Fazekas István neve mellett főlegesen a "forrásközlése" meghatározás, mivel egyébként hiányzik és nem is szokásos a közlés tartalmára való ilyen utalás. A Hutter-féle cikknél hiányzik az oldalszám. Malonyay Dezső családi neve y-nal végződik (ez a szövegben is javítandó).

A szöveget az esetleges kisebb nyelvhelyességi, fogalmazási hibák kiküszöbölése érdekében is ajánlatos lenne átnézni. Ehhez megjegyzem pl., hogy a 28. lapon az áll, hogy "az oltár két oldalán Szt. Antal és Nepomuki Szt. János ... szobrai láthatók", holott minden valószínűség szerint ott mindegyiküknek csak egy-egy szobra látható. Hasonló megfogalmazás olvasható a 37. lap 1. bekezdésében és a 46. lapon, Nepomuki Szt. János szobrairól írva. A 34. oldal 1. sorában felesleges az "a" a "kegyúri kápolnát" előtt. A 37. lap 3. bekezdésében "a két búcsú *napos napján*" helyett nem lenne elegendő "a két búcsú *napján*"?

39. lap: Mivel Somogy megye is beletartozik a dél-dunántúli régióba, talán jobb lenne "Somogy megye területén a dél-dunántúli régióhoz viszonyítva" helyett "a dél-dunántúli régió más területeihez" vagy "Dél-Dunától más vidékeihez".

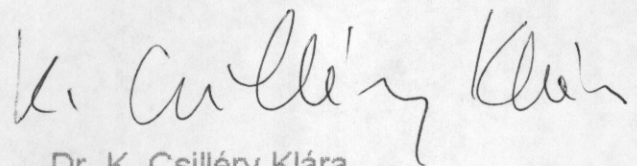
Helyenként elírás is található. Pl. 14. lap: lingua = lingua; 2o. lap: "Andocson a Mária-múzeum ... avattak fel (= avatták fel)"; 39. lap: stajer = stájer; 52. lap: szimetrikus = szimmetrikus; 63. kép: Mária = Maria.

42. lap: A kéthelyi szobortalapzatról írva, a "magyar" után kimaradt: "felirat". A feliratban a *Mit* szó helyett nem "Hit"-nek kellene állnia?

Megjegyzem még, hogy amennyiben a 60. lapon a kaposvári múzeum gyűjteményéből említett üvegtárgy *Hinterglas* neve népi megjelölés lenne, úgy kurzívval kellene írni, ha azonban nem az, úgy indokolatlan német szóval jelölni meg a tárgyat.

Végezetül megemlítem, hogy bár a kutatók ismerhetik Takács Béla könyvéből, nyilván az olvasók is örömmel vennék, ha az 54. lapon említett háziszóttos szószéktakarók valamelyike közlésre kerülhetne.

Budapest, 2000. május 26.

Dr. K. Csilléry Klára